

THE INTERPRETATION OF THE ARTISTIC AND AESTHETIC CHARACTERISTICS OF THE IMAGE OF WOMEN AND GIRLS IN THE CREATION OF HAMZA HAKIMZODA NIYOZI

Gulshodakhon Abdumannobkizi Tojiboyeva

Chirchik State Pedagogical University

Teacher of the Department of "Uzbek Literary Studies"

Abstract:

In this article, the place of women in Hamza's work is analyzed scientifically, philosophically, didactically, the image of women is highlighted as a special symbol, and its artistic and aesthetic features are analyzed, and an attempt is made to reveal them as examples.

Keywords: Enlightenment, novel, writer, dramatist, publicist, genre, stage, work, theater, environment, feuilleton, story, story, prose, publicist.

HAMZA HAKIMZODA NIYOZIY IJODIDA XOTIN-QIZLAR OBRAZINING BADIY-ESTETIK XUSUSIYATLARI TALQINI

Gulshodaxon Abdumannob qizi Tojiboyeva

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

“O‘zbek adabiyotshunosligi” kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada Hamza ijodida ayollarning o‘rni ilmiy-falsafiy, didaktik tahlil etiladi, ayollar obrazini alohida bir timsol sifatida yoritilishi hamda badiiy-estetik xususiyatlari tahlil qilinadi, misollar tariqasida ochib berishga harakat qilinadi.

Kalit so‘zlar: Ma‘rifatparvar, roman, yozuvchi, dramaturg, publitsist, janr, sahna, asar, teatr, muhit, felyeton, qissa, hikoya, proza, publitsistika

XX asrning 20-yillariga qadar yaratilgan she‘riy asarlarda ham ilm-ma‘rifat konsepsiyasi o‘z barqarorligini yo‘qotmadi, ma‘rifatli haq-huquqini tanigan ziyoli ayollar obrazi she‘riyatga kirib keldi. Avallo, Dilshodi Barno, Barni, Anbar Otin, ijodida ham aks etgan bu kabi g‘oyalar keyinchalik Tavallo, So‘fizoda, Cho‘lpon Hamza, ijodida yanada rivojlantirildi.

Tarixda 1927-yil 7-mart ayollar erki uchun qurbon bo‘lgan kun deb qaraladi. Ayollar o‘z paranjisini olovga otib, bu harakani ozodlik uchun deb bildirishadi. Ushbu tarixiy voqeadan 1 yil o‘tib, Hamza Hakimzoda Niyoziy ayollarni “Zubdai basha” ya‘ni kishilarning sarasi deya ularni ozodlik bilan qutlaydi va ushbu satrlarni yozadi.

**Hay-hay, na xush yarashmish, saf-saf, bo'lib turishlar,
Lashkarcha eskilikka mardona mavj urushlar,
Bayroq xinali qo'lda, silqib go'zal yurishlar,
Gulshanning gullaridek, ol yashnab u turishlar,
Chin ma'rifat nuridan, dilga upo muborak**

Hamza o'z she'rlarida xals va millat dardini unga yaxshi tanish bo'lgan ohanglarda ifodalashga intildi¹. Hamza ayollarning erkini butunlay ijobiy baholaydi. Ularning chiqishini eskilikka qarshi dengizning mavj urushi deya ta'kidlab o'tadi. Ammo bu kurashda xinoga yashiringan iboni yo'qolmasligi, balki u ozodlik bayrog'i bilan qorishib ketganligini aytadi. Xotin-qizlarni gulshanning beqiyos guliga o'xshatish bilan birga, ma'rifatdan bahra olishdek baxt bilan qutlaydi.

**Ash'or adiblarig ilhom etar jamoling
Dedi quyosh oyga, "Bizdan bukun uyoling"
Ozodlik chog'ida topqil yana kamoling.
Bersin hayotga sayqal, oynayi jamoling**

Topsin tashabbusingdan ishlar baqo muborak.

Asrlar davomida shoirlar barcha ash'orlarini (ijod namunalarini) sening timsolingga bitadi. Yozuvchi ushbu baytda o'xshatish, ya'ni quyosh timsolida- zabardast yigitarni nazarda tutsa, oy timsolida esa munis ayollarni ilgari surib jamiyatning o'sha davrga qo'llab- quvvatlangan, shoirning nadida mutlaqo xato bo'lgan fikrni qo'shtirnoq ichida, kinoya yordamida "Bizdan bukun uyoling" tarzda ifodlayabti. Endi jamoling butun bir hayotga sayqal bo'lsin deya, ozodligini takror ravishda qutlaydi.

**Noz uyqudan uyg'ongil, ozodsan qafasdan,
Qayril bu yon xurofot, bid'at, suq - u nafasdan.
Folbin, mozor, duoxon, kuchuk, tumor alasadan,
Behuda u yasanlar, jangir - jungur havasdan
Turmushda xo'p kurarsen, nash-u namo muborak.**

Xotin-qizlar taqdiri va nafosatiga bag'ishlangan she'rlarida Hamza ayollarni yana bir bor, dilband, dilozor, nozik xilqat ekanliklarini yodga oladi. Jamiyatdagi haqsizlikdan, yolg'olchilig-u munofiqlikdan nari ketishini ta'kid etadi. Hayotning behuda sinovlariga aldanmasigiga da'vat etadi. Shoir nazdicha ularning ozodlikka erishishi, qafasdan qutulgan qushga qiyoslanadi.

Muhoraba bois, avvalo, xotin-qizlarning ahvoli og'irlashdi. Biroq qaddi egilsa-da, ularning irodasi, shijoati bukilmadi. Ular erkaklar bilan bir safda turib kurashdi va she'rlarida "yov ziddig'a" chiqishga da'vat etdi:

**Jarchi bo'l, Anbar, xotunlar birla chiq yov ziddig'a!
Bu nechuk mudhish baloyu obi to'fondur urush.**

Shoira Anbar Otin "Urush" radifli she'rini mana shunday misralar bilan yakunlaydi. Ayolning yovga qarshi chiqishi – eng og'ir hollardagina ro'y berishi mumkin bo'lgan hol. Bu xalq boshiga tushgan musibatning nechog'lik og'ir bo'lgani tasdig'idir. Anbar Otin mazkur she'ri

¹ Xoliqova38-bet

orqali To‘maris singari jasur ayollarning, “er qizlar”ning (Shavkat Rahmon ta'biri) hali Turonzaminda barhayot ekanini uqtiradi. Yana bir she'rida u, kurashdan asl maqsad «tinchlik»ka erishish ekanini quyidagicha ta'kidlaydi:

Anbaro, ul bahri Ummondin ariq och dunyog'a!

Tinchlik bag'rin ketursin suv kabi ul jo'yi sul?

Yozuvchi bitgan ushbu misralar xotin-qizlarning erkini qutlash maqsadida yozilgan. Hamzaning ijodida bu kabi ijod namunalari ko'plab uchraydi. Asosan, shoir xotin-qizlarni ham ma'rifatli bo'lishga chaqiradi. “O‘zbek xotin-qizlari” she'rida ham ayollarni alqissalab o'tadi.

“Keldi ochilur chog'i, keldi ochilur chog'i, o'zling namoyon qil,

Parchlab kishanlarni, har tomon parishon qil.

Maktab anjuman borg'il, unda fikr ochib gohi,

Ilm-u fan tig'i birlan jahl bag'rini qon qil”

Ushbu baytdan ham ma'lumki, shoirning yagona maqsadi xotin-qizlar erksizligiga qarshi kurash, ularni ilm-ma'rifatli qilish. Xotin-qizlar ham jamiyatning tom ma'nosidagi kishanlariga qarshi da'vat etadi. Bu kabi mavzularda bosh mezon – ona qilib, olingan.

Abdulla Avloniyning shoir, dramaturg, teatr arbobi, jurnalist va pedagog sifatidagi faoliyati o'zbek xalqining milliy-ijtimoiy ongini, madaniy va ma'naviy saviyasini oshirishga xizmat qilgani ayon. Adibning keyinroq o'z tarjimai holida “Bu vaqtlarda bizning maqsadimiz Turkiston yoshlarin siyosiy jihatdan birlashtiruv va inqilobga hozirlov edi”, degan e'tirofi ham buning dalilidir.

Shoir, dramaturg, kompozitor, rejissyor, jurnalist, pedagog sifatida faoliyat ko'rsatgan Hamza Hakimzoda Niyoziyning ko'p qirrali ijodida “Milliy ashuvlalar uchun milliy she'rlar”i alohida mavqega ega. Bu majmua 1915-1917 yillarda yaratilgan bo'lib, etti to'plamdan iborat: “Atir gul”, “Oq gul”, “Qizil gul”, “Pushti gul”, “Sariq gul”, “Yashil gul” va “Safsar gul”. Hamzaning ushbu to'plamlarni yaratishdan asl maqsadi milliy ashulalar kuylarining xalq yodida saqlanishiga erishish, millatning orzu-armonlarini ifodalash orqali uning ijtimoiy-siyosiy ongini o'stirish, ilm-ma'rifat targ'ibi vositasida millatni uyg'otish edi. Shunisi muhimki, ikkala ijodkorning ham she'r-ashulalari 1916 yil voqealariga bag'ishlangan asarlar orasida alohida ajralib turadi. Xususan, Abdulla Avloniy to'plagan “Mardikorlar ashuvlasi” 1916 yil 18-sentyabrida mardikorlar eshelonini Rossiyaga front ortidagi ishlarga kuzatish marosimida “Turon” truppassi tomonidan turli kuylarga solib aytilgan xayrlashuv qo'shiqlarini tashkil etsa, o'z navbatida, Hamzaning “Safsar gul” to'plami yurtdoshlarimizning keyingi taqdiri – musofirlikda kechgan iztirobli hayoti, dardli kechinmalari, sog'inch tuyg'ularini aks ettirgan.

Shu o'rinda vaqtli matbuotda e'lon qilingan xabarlardan biriga murojaat etish zarurati tug'iladi: “Mazmun emish, yaqinda ham ko'ngillik ishchilar yig'ilishub, podshohi a'zam imperato'rimizni suratlarini ko'torishub, rasmiy bayroqlar ilan musulmoncha ashuvlalar aytishib, shaharni(ng) hama ko'chalaridin yurishgonlarida alarni(ng) orqalaridin ko'b kishilar yig'ilishibdurlar”. Ishchi mardikorlarning ikkinchi Nikolay suratini ko'tarib yurgani haqidagi ma'lumotni boshqa manba – xotiralarda ham uchratamiz. “Musulmoncha” deya ta'kidlangan ashulalar esa, aslida, Abdulla Avloniy to'plagan “Mardikorlar ashuvlasi” ekani ehtimoldan xoli emas. Yurtdoshlarimizni mardikorlikka kuzatish chog'ida Nikolayning surati ko'tarilgani, ashulalar aytilgani rostdir, biroq o'sha damda xalqning kayfiyati, ruhiy axvoloti qay darajada

edi? Ko'nglidan nimalar kechayotgan edi? Abdulla Avloniyning "Mardikorlar ashuvlasi" mutolaasi bu kabi savollarga aniq javob olish imkonini beradi. Bu she'rlarda, eng avvalo, boquvchisidan ayrilayotgan ota-onaning hasrat-nadomati aks etgan.

Naylayin, ketding qoshimdan, qoldim endi ayrilib,
San ketarsan, man g'aribga kim boqodur qayrilib?!

Shuningdek, adibning "Biz va siz" dramasi turmushda, oilasidagi ilmsizlik tufayli farzandlar taqdiridagina emas, butun jamiyatda yuzaga kelayotgan fojialar qalamga olinadi. Ya'ni Gasprinskiy idealidagi davlat fuqarolarining ma'rifatli shaxslar ekanini e'tirof etib, butun dunyoda shunday insonlar ko'payishini orzu qilsa, Avloniy esa ziyoli yigit fojiasi orqali har bir xonadon vakilining yangicha dunyoqarash egasi bo'lish lozimligini uqtiradi.²

Xulosa o'rinda shuni ta'kidlash joizki, Rossiya imperiyasining tazyiqlariga qaramay, Turkistonda xotin- qizlar maorifini jonlantirish va usuli jadid asosida- gi jadid maktablarini tashkil etish ishlari davom etdi. Mazkur jarayonlarda milliy taraqqiyparvarlar bilan birgalikda tatar ma'rifatparvar ayollari ham faol ishtirok etdilar. Tatar muallimlarining o'lkada olib bor- gan faol faoliyatlari natijasida, mahalliy ayollarning ijtimoiy va siyosiy faolligini oshishi hamda, ular orasidan har sohaning ilg'or bilimdonlari etishib chiqishi va o'z haq-huquqi uchun kurashish, qat'iyatlik, ma'rifatga bo'lgan intilish kabi xislatlarni uyg'onishiga olib keldi deyishimiz mumkin.

REFERENCES

1. Qosimov B. Milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyoti. Toshkent: "Ma'naviyat", 2004
2. Mirzayev. S XX asr o'zbek adabiyoti. – Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2005
3. Xoliqova Nodira Djoxongirovna - "Jadid she'riyatida xotin-qizlar obrazining tadrijiy talqini" -Toshkent: "Navro'z" , 2020
4. Hamza Hakimzoda Niyoziy. Zaharli hayot yoxud ishq qurbonlari. Toshkent: "Ma'naviyat" , 2006.
5. Kadirova, O. K. (2022). From the history of Russian-Uzbek literary relations (comparative typological analysis). *International Scientific Journal Theoretical & Applied Science*, 1(12), 1082-1088.
6. Bobomurod Khujomov, A. T. (2019). Professional Competencies As Integral Qualities Of A Specialist's Personality. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 39-43.
7. Quvondiqov, S. S., Xujomov, B. X., Tursoatov, A., Sangirov, N. (2023). The use of interactive teaching methods in sports Uzbekistan. *International Sports Journal*, 7(37), 321-326.
8. Mustafakulovich, K. S., & Kurbanovna, S. D. (2023). Effect of Aesthetic Categories on Human Spirituality. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 2(11), 501-503.

² Davlatova Adiba. Nasriy asarlarda estetikideal talqini (XX asr boshlari o'zbek adabiyoti misolida). "Uslubiy qo'llanma": filol.fanlari.dokt., -Toshkent: 2018.

9. Tilavova, S. B. (2023). Eko-STEAM ta'lim kompetensiyalarni rivojlantirishda fanlararo yondashuv. Mugallim, 1(1), 100-109.
10. Eshmuminovich, T. A. (2023). General characteristics of the organization of continuous pedagogical experimental work. Bphilosophy, 20.

